

GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİNE ANKARA-ULUS'TAN BİR ÖRNEK

Doç. Dr. Abdullah KARAÇAĞ

Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
(Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi)
abdullahkaracag@gmail.com

Öz

Bu çalışmada Ankara'nın, Ulus İlçesi'nde Çamlıca Sokak ile Gaziantep Sokak arasında yer alan tescilli sivil mimarlık örneği incelenmiştir. Eğimli bir araziye kurulmuş olan yapı, yaklaşık olarak kare bir küleden oluşmaktadır. Esas itibarıyla üç katlı olan yapıda arazinin eğiminden dolayı küçük bir bodrum katı da mevcuttur. Arazinin eğimi çatı katı hariç diğer katlara dışarıdan girişe imkân vermiştir. Yapının kuzeydoğu cephesindeki zemin kat penceresi üzerinde bulunan Osmanlıca kitabeden 1926 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan binanın; inşa malzemesi, tekniği, planlaması ve mimari özellikleri dikkate alındığında geleneksel konut mimarisinin özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Yapının plan düzenlemesi Türk evi plan tiplerinden iç sofalı evler olarak tanımlanan plan tipine benzerlik göstermektedir. Yapının inşasında moloz taş, kerpiç, tuğla ve ahşap kullanılmıştır. Genel olarak sade bir düzenlemeye sahip olan yapıda yer yer süsleme unsurları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Ulus, Sivil Mimarlık, Konut

A CASE FROM ULUS-ANKARA IN THE CONTEXT OF TRADITIONAL TURKISH ARCHITECTURE OF HOUSE

Abstract

Throughout this paper, the officially registered case of civil architecture has been examined in a scientific approach, which is located between Çamlıca and Gaziantep streets at Ulus of Ankara. Being constructed on a sloping land, the building is composed of an approximate square mass. There exists a basement at the three-floor house due to the slope of the land. This slope allows one enter into the other floors from the outside except for the uppermost one. It has been concluded that it was erected in 1926 according to the inscription in Ottoman language placed over the window of ground floor on the north-eastern facade of the building. The building, constructed in the very years of Republic Age, bears the characteristics of conventional architecture of house when taken construction materials and techniques, layout and architectural features into consideration. The layout of the edifice reveals a great similarity to the plan type defined as houses with inner sofa among the layout types of Turkish house. The house has been constructed with rubble stone, mud brick, brick and wood. Some decorative elements can be observed at the building which generally presents a plain arrangement.

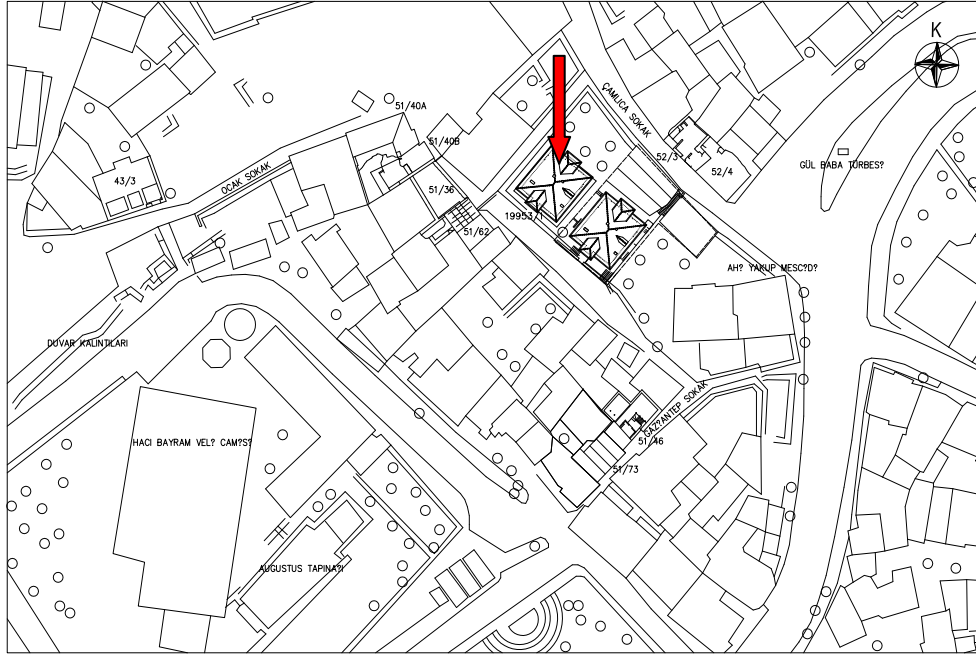
Keywords: Ankara, Ulus, Civil Architecture, House.

1. Giriş

Bu çalışmada Ankara'nın Ulus İlçesi, Çamlıca Sokak ve Gaziantep Sokak arasında kalan ve kuzeydoğuya cepheli eğimli bir arazi üzerinde kurulu olan sivil mimarlık örneği incelenmiştir. Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Ankara, Anadolu'nun Türkleşmesinden sonra da önemini korumuştur. Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde önemli bir merkez olan şehirde Türk dönemine ait çok sayıda yapı bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra başkent olan şehir Cumhuriyet Dönemi mimarisinin önemli temsilcilerini de barındırmaktadır. Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden çok sayıda dini mimarlık örneği barındıran şehir sivil mimarlık örnekleri bakımından da oldukça zengindir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise kamu binaları ön plana çıkmaktadır. İnceleyeceğimiz yapı da Erken Cumhuriyet döneminde yapılmış, geleneksel Türk Evi'nin özelliklerini taşıyan bir örnektir. Bugüne kadar Geleneksel Ankara Evleri hakkında yapılan çalışmalarda (AKOK-GÖKOĞLU, 1946; KÖMÜRCÜOĞLU, 1950; AKOK, 1951) söz konusu yapının yer almadığı görülmüştür. Günümüzde özellikle büyük şehirlerdeki geleneksel tarzdaki sivil mimarlık örneklerinin büyük çoğunluğunun yok olduğu göz önüne alınarak; söz konusu yapının fotoğraf ve çizimlerle belgelenmesi ve tanıtılması amaçlanmıştır (Çizim-1; Foto-1-2).

Foto.1: Yapının bulunduğu arazinin genel görünüşü

VAZİYET PLANI ÖLÇEK: 1/500

Çizim-1: Vaziyet planı

Foto-2: İncelenen yapı ve yanındaki benzer bina

2. Yapının Tanımı:

Eğimli bir araziye kurulmuş olan yaklaşık kare planlı yapı, etrafı duvarla çevrili bir alan içerisinde olup, esas itibarıyla üç katlıdır. Ancak arazinin eğiminden dolayı iki mekândan oluşan küçük bir de bodrum kata sahiptir. Yapının kuzeybatı cephesinde yapıya bitişik olarak yapılmış güneybatı-kuzeydoğu yönünde dikdörtgen planlı bir de depo bulunmaktadır.

Arazinin eğimi çatı katı hariç diğer katlara dışarıdan girişe imkân vermiştir. Yapının zemin katında, kuzeydoğu cephenin ortasındaki pencere üstünde Osmanlıca inşa kitabesi yer almaktadır. Sadece tarih bulunan bu kitabeden yapının 1926 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır (Foto-3).

Foto-3: Zemin kat kuzeydoğu cephede yer alan inşa kitabesi (1926)

Arazinin eğiminden dolayı yapılan istinat duvarları moloz taş malzemedendir. Bodrum katın duvarlarının tamamı moloz taş malzemededen yığma olarak yapılmış olup toprak zeminedir. Zemin katın duvarlarında klasik blok tuğla ve moloz taş kullanılmıştır. Bodrum ve zemin katın duvarları üst katlara oranla daha kalın inşa edilmiştir. Binanın birinci kat duvarları ahşap karkas sistemi ile yapılmış olup, dolgu malzemesi olarak klasik tuğla, taş ve kerpiç kullanıldığı görülmektedir.

Mutfak olarak kullanılan mekânlar ve tuvaletlerin zeminleri şap betonu ile kaplanmıştır. Tuvaletler ve mutfaklar hariç diğer bütün mekânların zemin kaplamaları ahşap malzemedendir. Tuvaletler hariç tüm mekânlarda çitalı ahşap tavan kaplama sistemi kullanılmıştır. Zemin katın kuzeybatısında bulunan merdiven diğer katlara içten çıkışı sağlamaktadır. Söz konusu merdivenin basamak ve korkuluklarında ahşap malzeme kullanılmıştır. Yapının katlar arası geçişini cepheden hissettiren kornişleri ve pencere denizlikleri mozaik ile kaplanmış olup tüm binanın dış cephesi çimento harcı ile sıvanmıştır. Yapının üzerini örten kırma çatı ahşap malzemedendir yapılmış olup üzeri Marsilya tipi kiremitle kaplanmıştır. Bacalar klasik tuğla malzemedendir yapılmıştır. Yapının pencereleri ahşap doğrama ve düz camlı olup, bodrum ve zemin katlarda demir parmaklıklar birinci katın bazı pencerelerinde ise ahşap panjurlar mevcuttur.

Yapının herhangi bir onarım geçirip geçirmediği hakkında bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak günümüzdeki durumuna bakılarak ana yapıyı değiştirecek veya etkileyecek bir onarım

veya tadilat yapılmadığı söylenebilir. Yapılan müdahaleler genel durumu değiştirmeyecek nitelikteki basit eklentilerden ibaret gibi görünmektedir. Bugün kullanılmayan yapı genel durumu ve konstrüksiyon bakımından oldukça sağlam durumdadır.

2.1. Dış tasvir:

Yapının dış cephelerinde katlar arası geçişleri yansıtan korniş ve silmeler mevcuttur. Yapının Gaziantep Sokağı'na bakan güneybatı cephesi, ana girişin de yer aldığı ön cephe konumundadır (Çizim-2, Foto-5). Cephede 1. katın döşeme seviyesi, sokak kotu ile yaklaşık aynı seviyededir. Cephenin yaklaşık merkezinde yer alan kapı ile 1. kata girilmektedir. Cephede binanın son iki katı tam görülürken zemin katın büyük bölümü toprak altında kalmaktadır. Giriş kapısının bulunduğu bölümün altı doldurularak sokak kapısına kadar uzanan beton platform haline getirilmiştir. Kapı açıklığı düz lentolu olup, çift kanatlı kapı ahşaptandır. Kapının güneydoğusunda iki, kuzeybatısında bir tane olmak üzere 1. kata açılan üç pencere mevcuttur.

Yapının zemin katına güneydoğu ve kuzeybatı cephelerden iki ayrı kapıdan girilir. Birinci kata ise güneybatı cephenin merkezinde yer alan bir kapı ile girilmektedir. Binanın ana giriş kapısı konumunda olan bu kapı iki sütunun taşıdığı balkonun altında sundurmalı bir giriş görünümündedir.

Foto-4: Yapının Genel Görünüşü

Çizim-2: Binanın Güneybatı (ön) Cephesi **Foto-5:** Binanın Güneybatı (ön) Cephesi

Kapının üzerinde cepheden öne taşıntı yapan 2. kata ait dikdörtgen planlı küçük balkon, kare kesitli iki bağımsız sütun tarafından taşınmaktadır. Balkon ve bu sütunlar aynı zamanda 1. kat girişine sundurma oluşturmaktadır.

2. katın (çatı arası) cephe ortasında, balkona açılan bir kapı ve iki yanında düz lentolu düşey dikdörtgen iki pencere yer alır. Bu bölümün örtüsü normal çatı eğiminden koparılarak yüksek tutulmuştur. Bu bölümün her iki yanında kırma çatının eğimine uygun, pencereler basık, duvarlar alçaktır. Balkon korkuluklarında çimento kireç karışımı malzeme kullanılmıştır. Benzer birdüzenleme kuzeydoğu cephede uygulanmıştır (Çizim-3, Foto-6-7). Farklı olarak bu cephe arazinineğiminden dolayı yapının en yüksek cephesidir. Aynı zamanda yapının en gösterişli ve simetrik düzenlemeli cephesi olduğu söylenebilir. Zemin katta birisi cephenin tam merkezinde olmak üzere, eşit mesafe ve ölçülere sahip üç pencere açılmıştır. 1. katta cephenin merkezinde yer alan oda çıkmalı (cumbalı) olarak düzenlenmiştir. Dışa çıkma yapan bölüm (cumba) iki yanda konsollarla taşınmaktadır. Bu bölüm kuzeydoğudan iki, kuzeybatı ve güneydoğudan da birer pencere açıklığına sahiptir. 1. katta, çıkmalı bölümün sağında ve solundaki diğer mekânlara açılan simetrik iki pencere mevcuttur. 2. Katın (çatı arası) cephe ortasında, çıkmanın üzerine oturan balkona açılan bir kapı ve iki yanında düz lentolu düşey dikdörtgen iki pencere yer alır. Bu bölümünörtüsü normal çatı eğiminden koparılarak yüksek tutulmuştur. Bu bölümün her iki yanında kırma çatının eğimine uygun olarak, pencereler basık, duvarlar alçaktır. Balkon korkuluklarında ve çıkma konsollarında çimento kireç karışımı malzeme kullanılmıştır. Kuzeydoğu cephenin tamamen simetrik düzenlemesi, çıkması, konsolları ile altında yer alan kitabe ve bezemeleri bakımından diğer cephelere oranla daha gösterişlidir.

Çizim-3: Kuzeydoğu (arka) Cephe

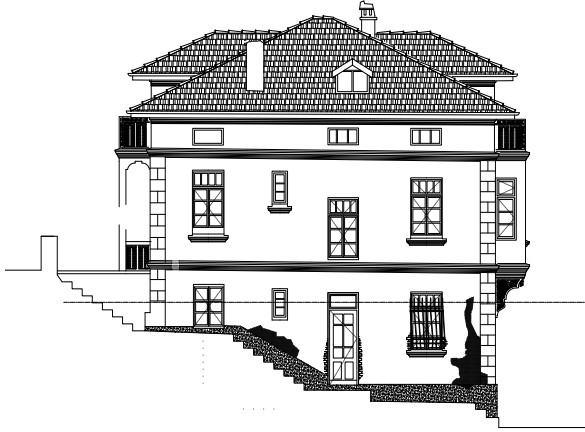

Foto-6: Kuzeydoğu (arka) Cephe

Foto-7: Kuzeydoğu (arka) cephe çıkma konsolları ve bezeme

Güneydoğu (Çizim-4; Foto-8) ve kuzeybatı (Çizim-5; Foto-9) cepheler birbiriyle benzer düzenlemeye sahiptir. Farklı olan sadece kuzeybatı cephede zemin katın önüne depo olarak kullanılan dikdörtgen planlı bölümün yer almasıdır. Bu kısım zemin kat cephesinin bir bölümünü kapatmıştır. Güneydoğu cephenin aynı bölümünde zemin kata açılan kapı aynı yer ve boyutlarda kuzeybatı cephede de mevcuttur burada ise depoya açılmaktadır. Zemin katta bir kapı ile kapının sağında (kuzeydoğu) bir, güneybatısında iki pencere yer alır. Bu iki pencereden tuvalete açılan daha küçük boyutludur. Güneybatı cephede de aynı düzenleme görülür. Her iki cephede birinci katta üç büyük, bir küçük pencere ikinci katta (çatı arası) ise farklı boyutlarda yatay dikdörtgen biçiminde dört adet pencere mevcuttur.

Çizim-4: Güneydoğu Cephe Foto-8: Kuzeydoğu (arka) Cephe

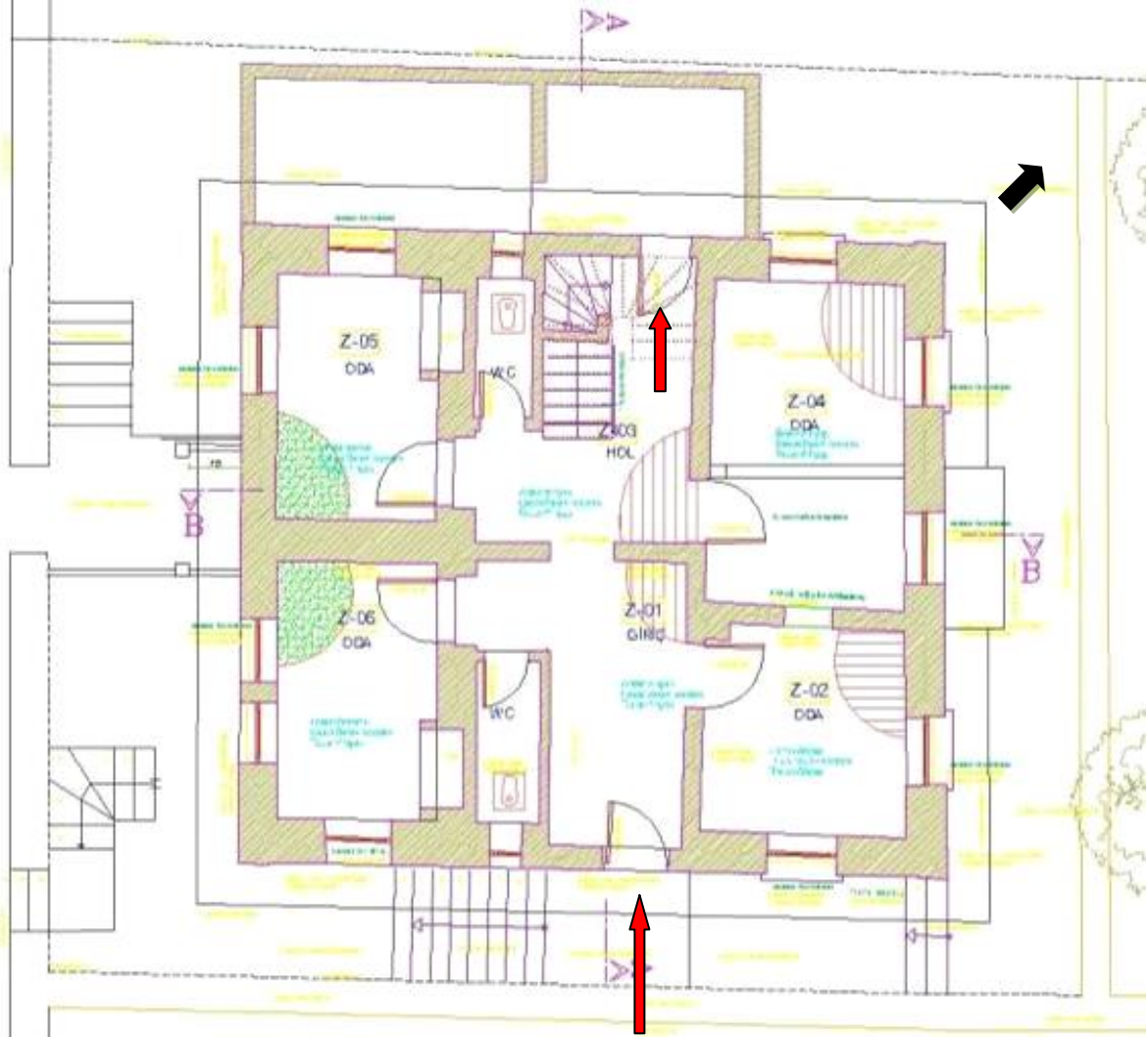
Çizim-5: Kuzeybatı Cephe Foto-9: Kuzeydoğu (arka) Cephe

2.2. İç tasvir:

Yapıya iki ayrı kapıdan girilebilmektedir. Bunlardan birizemin kata giriş sağlayan güneydoğu cephedeki kapıdır (Çizim-6, Foto-10-17). Zemin katta kuzeybatı duvarında, üst kata çıkışı sağlayan merdivenlerin yanında bulunan diğer kapı depo olarak kullanılan bölüme açılmaktadır. Yapının bodrum katı oldukça basık olup, yaklaşık kare planlı küçük birimden meydana gelmektedir.

Güneydoğu duvarındaki kapıdan zemin katın güneydoğu-kuzeybatı yönünde iki bölümlü olarak düzenlenmiş, iç sofa işlevi gören bölüme girilir. Her iki bölümde karşılıklı simetrik birer tuvalet bulunan bu mekânların kuzeybatısında bodrum kattan ikinci kata kadar katlara ulaşımı sağlayan ahşap merdivenler mevcuttur.

Güneybatı kanadındaki iki mekân aynı ölçülerde olup, her ikisinin de kuzeydoğu duvarlarında birer ocak mevcuttur. Bugünkü haliyle her iki mekânında mutfak olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Çizim-6: Zemin Kat

Foto-10: Güneydoğu cephe zemin kat giriş kapısı

Foto-11: Zemin kattaki sofanın görünüşü

Foto-12: Zemin kattaki sofanın görünüşü

Foto-13-14: Zemin kattaki odalardan görünüşü

Foto-15: Zemin kattaki odalardan görünüşü

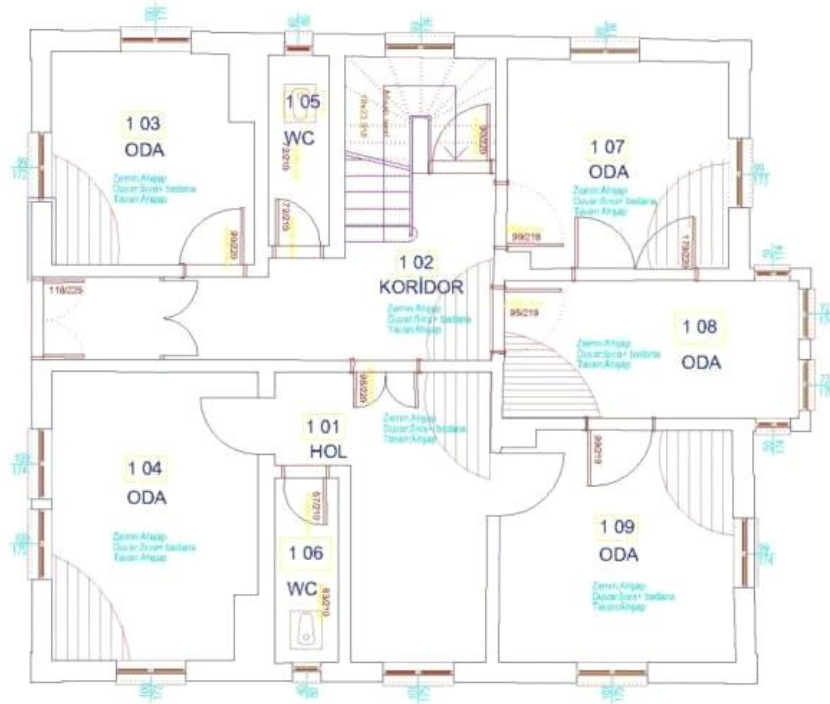
Foto-16-17: Zemin kattaki odalardan görünüşü

Yapının 1. katına içeriden zemin katın kuzeybatı duvarında bulunan merdivenlerle çıkılabilmektedir (Çizim-7; Foto-18-21). Fakat arazinin eğiminden yararlanılarak güneybatı cephede sokak seviyesinden bu kata giriş sağlanmıştır. Yapının cümle kapısı konumunda olan bu açıklıktan güneybatı-kuzeydoğu yönünde uzanan bir koridora girilir. Bu katta beş oda ve iki tuvalet mevcuttur.

Koridorların birinden diğerine çift kanatlı bir kapı ile geçilmektedir. Bu iki bölümbir bütün olarak düşünüldüğünde, aslında T şeklinde bir iç sofa ve etrafında sıralanan mekânlardan oluşan bir planşeklinde tanımlamak mümkündür. Koridorun solunda (kuzeybatı) sırasıyla, bir oda, tuvalet ve merdiven boşluğu yer almaktadır. Sağında (güneydoğu) ise bir oda ve tuvalet mevcuttur. Kuzeydoğu kanatta ise ortada dışa çıkma yapan dikdörtgen planlı bir oda ve bu odanın iki yanındahemen hemen aynı ölçü ve özelliklerde iki oda yer almaktadır. Bu odaların ikisi de dışa çıkma yapan ortalarındaki odaya birer kapı ile açılmaktadır. Bu katta, tuvalet zeminleri dışında mekânların tamamında zeminler, kapı ve pencere kanatları ile tavan kaplamaları ahşap malzemedendir. Tavanlar çıtalı ahşap tavan şeklinde yapılmıştır. Kapı pencere ve tavanlar yağlı boya ile boyanmıştır. Duvarlar sıvalı ve badanalıdır.

Başoda veya misafir odası konumundaki cumbalı odanın kuzeydoğu cepheye çıkma yapan duvarında yan yana iki büyük pencere ve yan duvarlarındaki daha dar iki pencere olmak üzere dört pencere ile aydınlatılmıştır.

Odanın çıtalı ahşap tavanı da diğer odaların tavanlarına oranla daha itinalı bir işçiliğe sahiptir ve daha süslüdür. Tavanın ortasında dikdörtgen bir çerçeveye sınırlandırılmış tavan göbeği dikkat çeker. Birinci kattan ahşap merdivenlerle ikinci kata (çatı arası) çıkılır.

Çizim-7: 1. Kat Planı

Foto-18-19: 1. Kattaki odalardan görünüşü

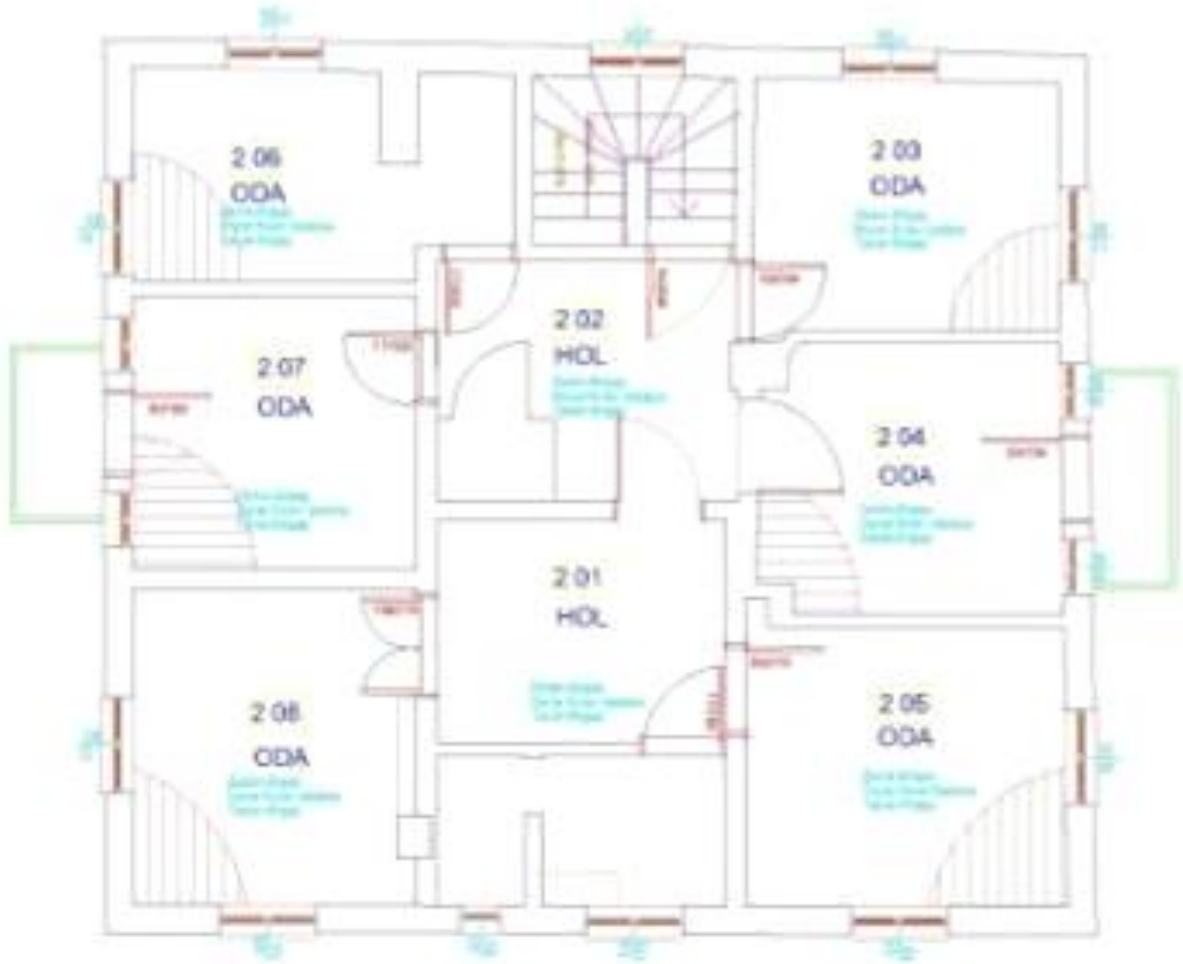

Foto-20-21: 1. Kattaki odalardan görünüşü

Merdivenlerden ikinci kat koridoruna ulaşılır. Koridor kuzeybatı-güneydoğu yönünde iki bölümlü bir iç sofa olarak düşünülebilir. Bu katta yer alan altı odanın tamamı bu bölüme birer kapıyla açılmaktadır (Çizim-8; Foto-22-24).

Sofanın güneybatı tarafında üç oda, kuzeydoğu tarafında üç oda olmak üzere altı odanın boyutları birbirine oldukça yakındır. Bu odaların ikisi de dikdörtgen biçiminde dışa çıkıntı yapan balkonlara sahiptir. Diğer odalarda dört yöne eğimli kırma çatının eğimi nedeniyle basık ve kullanışsızdır. Eğimli tavana sahip odaların pencereleri ise saçak seviyesine bağlı olarak basık kalmıştır.

Çatı arası veya ikinci kat olarak tanımlamaya çalıştığımız kattaki kapılar, pencereler, zemin ve tavan kaplamaları, merdiven basamakları ahşap malzemedendir. Zemin döşemeleri dışında diğerleri yağlı boya ile boyanmıştır. Duvarlar sıvalı ve badanalıdır.

Çizim-8: Kat (Çatı Arası) Planı

Foto-22: 2. Kattaki (Çatı Arası) odalardan görünüşü

Foto-23: 2. Kattaki (Çatı Arası) odalardan görünüşü

Foto-24: 2. Kattaki (Çatı Arası) odalardan görünüşü

2.3. Süsleme:

Binanın birinci katında kuzeydoğu cephede yer alan cumbalı odanın tavanı, cumbayı taşıyan konsolların yüzeyleri ve altındaki pencerenin alınlığı ile kuzeydoğu ve güneybatı cephelere çıkma yapan balkonların korkulukları dışında süsleme unsuru görülmez.

Cumbalı odanın çitallı ahşap tavanı dikdörtgen planlıdır. Dıştan içe doğru çitalların şaşırtmalı olarak çakılmasıyla iki sıra ince bordürle çerçevelenmiştir. Bu şekilde meydana gelen orta kısım çitallarla karelere bölünmüştür. Merkezde oluşan dikdörtgen çerçevenin ortasına çitallarla baklava dilimi biçiminde göbek yapılmıştır. Baklava dilimi ile dikdörtgen kartuşun köşeleri ile arasındaki boşluklara çitalardan dört C kıvrımı yapılmıştır.

Kuzeydoğu cephedeki cumbayı taşıyan konsolların yüzeyleri, pencere ile cepheyi kuşatan yatay korniş arasındaki yüzey ve cumba altındaki pencerenin alınlığı çimento kireç karışımından meydana gelen malzemedeki kabartma şeklinde bezenmiştir.

Kuzeydoğu ve güneybatı cephelere çıkma yapan balkonların korkulukları da yine çimento kireç karışımı bir malzemedeki yapılmıştır. Bu kısımlarda süsleme unsuru olarak kullanılan motifler, C ve S kıvrımları ile bir çeşit tomurcuk-çiçek veya stilize yaprak denilebilecek soyut karakterli tam tanımlanacak bir özellik taşımamaktadır.

3. Değerlendirme:

Ankara'nın Ulus İlçesi'nde bulunan konut, Çamlıca Sokak ve Gaziantep Sokak arasında kalan ve kuzeydoğuya cepheli eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Arsanın eğimi; eğim yönüne paralel yapılmış birden fazla moloz taş istinat duvarları ile düzlenmeye çalışılmıştır.

Ele aldığımız yapının güneydoğusunda, bütünüyle aynı biçimde inşa edilmiş bir bina yer almaktadır. Yakın zaman önce restore edilmiş bu yapının da yine zemin kat kuzey cephesindeki Osmanlıca iki kitabeden üsttekinde "Anadolu" ifadesi, alttaki kitabede ise "1921" tarihi okunmaktadır. Beş yıl arayla inşa edilen bu iki binada, aynı projenin uygulandığı anlaşılmaktadır.

3.1. Plan Özellikleri:

Kare planlı yapı, bodrum, zemin, birinci kat ve çatı katı olmak üzere dört kattan meydana gelmektedir. Arazinin eğimi çatı katı hariç diğer katlara dışarıdan girişe imkân vermiştir. Yapının zemin katına güneydoğu ve kuzeybatı cephelerden iki ayrı kapıdan girilir. Birinci kata ise güneybatı cephenin merkezinde yer alan bir kapı ile girilmektedir. Binanın ana giriş kapısı konumunda olan bu kapı iki sütunun taşıdığı balkonun altında sundurmalı bir giriş görünümündedir.

Zemin, birinci kat ve ikinci katta plan düzenlemesinde ortak özellik köşelere büyük ölçekli odaların yerleştirilmesi ve odalara geçişlerin, bir çeşit iç sofa olarak düzenlenen ortadaki hollerle çözümlenmesidir. Bu yönüyle Türk evi plan tiplerinden iç sofalı evler olarak tanımlanan plan tipine benzerlik göstermektedir. Bunun dışında her katta, mekânların boyutları, sayıları ve düzenlemesi bakımından farklılıklar görülür. Buna göre; zemin katta kuzeybatı-güneydoğu yönünde iki bölümlüdikdörtgen planlı sofaya açılan dört oda mevcuttur. Birinci katta kuzeybatı-güneydoğu ve güneybatı yönlerinde uzanan T biçimindeki sofaya açılan beş oda bulunmaktadır. İkinci kat (çatı arası) ise; kuzeybatı-güneydoğu yönünde yan yana iki bölümden oluşan sofaya açılan altı odadan meydana gelmektedir.

Geleneksel Türk Ev Mimarisi hakkında yapılmış çalışmalardan bilindiği gibi¹ iç sofalı plan Orta Anadolu'nun tamamında, özellikle Ankara, Çankırı, Çorum, Yozgat, Tokat ve çevresinde yaygın olarak uygulanan plan tiplerinin başında gelmektedir. İncelediğimiz bu yapıda da iç sofalı plan uygulaması tespit edilebilmektedir. Ayrıca yapıda görülen cephe

¹Bkz: AKOK, M.-GÖKOĞLU, A., *Eski Ankara Evleri-I*, Ankara, 1946; KÖMÜRCÜOĞLU, E., *Ankara Evleri*, İstanbul, 1950; AKOK, M., *Ankara'nın Eski Evleri*, Ankara, 1951; ELDEM, S.H., *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul, 1954; ÇAL, H., *Tokat Evleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1988; TUNCER, O.C., *Diyarbakır Evleri*, Ankara, 1999; ÖZKÖSE, A., *Ahşap Kültürü Anadolu'nun Ahşap Evleri*, Ankara, 2001.

düzenlemesi, iki katlı olması ve üst kat çıkmaları gibi genel olarak Anadolu'nun her yerinde uygulandığını gördüğümüz hususlar Türk evinin karakteristik özelliklerini teşkil etmektedir.

Ankara evleri plan kuruluşu açısından sade ve basit olmuştur. 17. ve 18.yüzyıllar arasında az sayıda inşa edilen dış sofalı evlerin bir kısmında, sofa odaların arasında da devam etmiştir. Odaların sıraya dizilmiş örnekleri az olup, çok kez farklı yönlerde ve sofa etrafında serbestçe gruplanmıştır. Genelde iç sofalı plan tipleri uygulanmıştır. Büyük konaklara pek rastlanmayan, geleneksel kent dokusunda mimari, küçük ve ölçülü bir boyutta uygulanmıştır (ELDEM, CI, 1954: 60). Avlu genelde toprak veya taş kaplı olup, sokaktan avluya girilmiş ve buradan diğer mekânlara geçilmiştir. Alt katta hizmet odaları, üst katta ailenin oturma ve yatma odaları olup, kışlık ve yazlık bölümleri olan evler de yapılmıştır. Kış odaları, evin alt asma veya korunaklı orta katında, basık tavan ve kâgir duvarlardan oluşmuştur. Yazlık odalar ise üst kat sofa çevresinde yer almıştır. Üst katta yapılan, Selamlık olarak da kullanılabilen, başoda niteliğindeki oda (divanhane) genelde sokak tarafında çıkmalı yapılmıştır. Harem ve Selamlık iki yapı halinde olan evler az sayıda uygulanmıştır (KÖMÜRCÜOĞLU, 1950: 46–50). Klasik diye isimlendirilen Ankara evini 19.yüzyıldan itibaren uygulanan ampir Ankara evi izlemiştir. Plan tipi, klasik evden farklı olmuş, İstanbul kökenli orta sofalı ve simetrik plan şeması kullanılmaya başlanmıştır (ELDEM, CI, 1954: 60).

Türk evi, ilk olarak kendine has karakterini Osmanlılar zamanında bulmuş, Osmanlı Devleti'nin geniş sınırları içinde yer alan Balkanlar, Kafkaslar, Hazar Bölgesi ve Kırım'ı kapsayan, uygun yapı malzemesinin kolayca temin edildiği geniş bir coğrafi alanda yaygın şekilde uygulanmıştır (CANSEVER,C,12, 2002: 200). 17.yy.dan daha eski Osmanlı evi örneklerine rastlamak çok güçtür. Bununla beraber Osmanlı saraylarının tek tek evlerden ve köşklere meydana gelmesi, daha önceki evlerin tipleri hakkında bize fikir vermektedir (SAYAN, 1997: 2).

Türk evi en büyük gelişme ve yayılma çizgisini 17 ve 18.yy.larda göstermiş, Osmanlı Devleti'nin her tarafından sarsılmaya başladığı 19. yy. da bile ilerleme ve yayılması sona ermemiştir (ELDEM, 1954: 11). Değişik iklim, malzeme ve bölge farklarına rağmen kendine has bir mimari karakteri olan Türk evi kavramı Anadolu'nun coğrafi sınırlarının dışına taşmış, eski Osmanlı topraklarının bulunduğu her yere yayılmıştır (KARPUZ, 1993: 3).

18.yy. boyunca Kâğıthaneve Boğaziçi başta olmak üzere başkentin çeşitli yerlerini dolduran hızla inşa edilmiş ahşap yalı, köşk ve konaklar daha çok dekoratif öğeleriyle melez bir barok üslup düşkünlüğünün görüntüsünü getirecek eşraf konakları aracılığı ile Anadolu ve Rumeli'de yaygınlaşan yeni bir konut zevkini temsil edecektir (AREL, 1982: 17-18). Fakat 19.yy. da üslup bakımından gerilemeye başlayan Türk evi bir süre daha Anadolu'nun küçük

kasaba ve köylerinde inşa karakterini devam ettirmişse de, yeni gelişmeler ve değişen hayat tarzıyla artık tamamen önemini yitirmiştir (SAYAN, 1997: 3).

20. yüzyılda değişimin hızlandığı, anlayış ve yaşam tarzının, ihtiyaçların da mimariyi şekillendirmede etkili olduğu bilinmektedir.

Burada ele alınan bina, geleneksel Türk ev mimarisinin², (dolayısıyla Ankara evlerinin) bir kısım özelliklerini taşıırken, bazı uygulamalar yönüyle de değişim unsurlarını bünyesinde barındıran, 20. Yüzyılın ilk yıllarında yapılmış kendine özgü karakter kazanmış bir sivil mimarlık örneğidir denilebilir.

Malzemesi, inşa tekniği, planlaması ve mimari özellikleri dikkate alındığında; binadaki çatı arası kullanımı, balkon uygulaması ve bezemelerinde görülen (insan, aslan figürleri) bazı detaylar; Osmanlı döneminin sonlarında başlayan ve Cumhuriyet döneminde yoğunlaşan mimarideki değişim ve arayışlarla açıklanabileceği gibi binayı yaptıranın kişisel isteği olarak da düşünülebilir. Bahsedilen bu hususlar dışında geleneksel konut mimarisinin özelliklerini taşıdığı görülmektedir.

3.2. Malzeme ve Teknik:

Yapının tüm dış yüzeyi çimento harcı ile sıvanmıştır. Cephelerde katlar arası geçişleri dışa yansıtan korniş ve silmeler mevcuttur. Pencere denizlikleri ve bu silmeler mozaik malzemedden yapılmıştır. Yapının pencereleri ahşap doğrama ve düz camlı olup, bodrum ve zemin katlarda demir parmaklıklar birinci katın bazı pencerelerinde ise ahşap panjurlar mevcuttur. Balkon korkuluklarında ve çıkma konsollarında çimento kireç karışımı malzeme kullanılmıştır. Kuzeydoğu cephe, simetrik düzenlemesi, çıkmasıyla ve çıkma konsolları ile altında yer alan kitabe ve bezemeleri bakımından diğer cephelere oranla daha gösterişlidir. Cumbanın (çıkma) altında bulunan konsol payandalarda, ikinci kattan (çatıdan) açılan kuzeydoğu-güneybatı yönlerinde bulunan balkonların parapetlerinde çimento kireç karışımı malzemedden yapılmıştır.

Yapının bodrum katına ait duvarların tamamı moloz taş malzemedden yapılmıştır, zemin kat duvarları klasik harman tuğlası ve moloz taşla beraber, 1. kat dış duvarları klasik harman tuğlasından, ikinci kat (çatı arası) duvarları ise toprak harç ile bağdadi tarzında sıvanmış ahşap duvarlardan oluşmaktadır. Binanın tüm iç duvarları toprak sıvalı ve

² Türk evi ve Ankara evleri için bkz: AKOK, M., GÖKOĞLU, A., **Eski Ankara Evleri-I**, Ankara, 1946; AKOK, M., **Ankara'nın Eski Evleri**, Ankara, 1951; GÖYNÜÇ, N., "Osmanlı Belgelerinde Konut Terminolojisi", **Habitat-II**, İstanbul, 2000; BEKTAŞ, C., **Türk Evi**, İstanbul, 1996; ÖZKÖSE, A., **Ahşap Kültürü, Anadolu'nun Ahşap Evleri**, Ankara, 2001.

badanalıdır. Yapı, içten çıtalı ahşap tavanlı, dıştan Marsilya tipi kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Bacalar klasik tuğla malzemedен yapılmıştır.

Orta Anadolu Bölgesinde, temel yapı malzemesi olan kerpiç, yapı sisteminin kurgusunda önemli olmuştur. Ahşap evlerin bulunduğu, Kuzeydoğu, Kuzey ve Batı Anadolu sınırındaki yerleşimler dışında, evler yığma kerpiç veya taş olarak inşa edilmişlerdir. Ahşap evler ise alt katları yığma kerpiç, üst katları ahşap karkas ve arası kerpiç dolgu olarak yapılmışlardır (ÇOBANCAOĞLU, 1988: 321). Bölgenin iç kısmında yer alan Ankara ve çevresinde genel olarak aynı yapı sistemi kullanılmakla birlikte, özgün strüktür öğeleri ile Ankara evi adı ile bir kavram oluşmuştur. Üst kat çıkmaları kalın ve dört köşe ağaçların birbiri üzerine taşkın olarak konulması şeklinde oluşturulan konsollara taşıtılmış ve bu şekilde oluşturulan çıkmalar eve özgünlük kazandırmıştır (ARSEVEN, C.I, 1983: 552). Ahşap iskeletin araları kerpicing yanı sıra tuğla ile de doldurulmuştur. Ara dolgu kerpiç olduğu zaman ikiyüzlü sıvanan duvarlar, tuğla iken ahşap iskelet daha düzgün yapılip dış yüzey sıvasız bırakılmıştır. Tuğla, cepheye dekoratif bir görüntü kazandırmıştır (KÖMÜRÜOĞLU, 1950: 56). 17. ve 18.yüzyıl arasında oluşturulan bu evler, 19.yüzyılda yerini ampir Ankara evine bırakmıştır. Yapı sistemi aynı olmakla birlikte, cephe değişmiş, duvar yüzeyleri komple sıvanmıştır (ELDEM, 1954: 60).

3.3. Süsleme Özellikleri:

Binanın birinci katında kuzeydoğu cephede yer alan cumbalı odanın tavanı, cumbayı taşıyan konsolların yüzeyleri ve altındaki pencerenin alınlığı ile kuzeydoğu ve güneybatı cephelere çıkma yapan balkonların korkulukları dışında süsleme unsuru görülmez.

Kuzeydoğu ve güneybatı cephelere çıkma yapan balkonların korkulukları çimento kireç karışımı bir malzemedен yapılmıştır. Bu kısımlarda süsleme unsuru olarak kullanılan motifler, C ve S kıvrımları ile bir çeşit tomurcuk-çiçek veya stilize yaprak denilebilecek soyut karakterli tam tanımlanacak bir özellik taşımamaktadır.

Geleneksel Türk evinde ahşap tavanların süsleme açısından önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Geleneksel Türk evi odalarında, alt kısımlar fonksiyonel içerik taşıırken üst kısımlar ve tavanlar ise estetik özellikleriyle öne çıkmaktadır. Tavanlar, odanın ev içerisindeki önemine (başoda, köşk oda) , ustanın becerisine, ev sahibinin isteklerine ve ekonomik gücüne göre farklı şekillerde yapılmışlardır. Genellikle başoda için gösterilen özen ve işçilik doğal olarak küçük odalar için gösterilmemiş ve basit işçiliklerle yapılmışlardır. Geleneksel Türk evi ahşap tavanları, bezemeleriyle bir süsleme ögesi olarak kullanılmasının yanında, oda planında bütünleyici bir rol de üstlenmektedir. Farklı nedenlerle dik açılı

yapılamayan mekânları ya da düzgün kare olmayan mekânları toparlamak için tavanlar ortada düzgün bir kare oluşturacak biçimde organize edilmekte ve diğer kısımlar sade bırakılarak etkisizleştirilmektedir.

4. Sonuç

Sonuç olarak; Cumhuriyetin ilk yıllarında inşa edilen yapı geleneksel Türk konut mimarisinin geç dönemdeki önemli temsilcilerinden biridir. Yapı; inşa malzemesi, tekniği, planlaması ve mimari özellikleri dikkate alındığında, çatı arası kullanımının dışında geleneksel konut mimarisinin özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Binadaki çatı katı kullanımı, Osmanlı döneminin sonlarında başlayan ve Cumhuriyet döneminde yoğunlaşan mimarideki değişim ve arayışlarla açıklanabileceği gibi binayı yaptıranın kişisel isteği olarak da düşünülebilir.

Günümüzde özellikle büyük şehirlerde az sayıda örneği kalmış olan geleneksel konutların korunması veya bilimsel yöntemlerle aslına uygun şekilde onarılması gerekmektedir. Kaybolmaya yüz tutmuş bu kültür varlığımızın yeniden kazanılması ve yeni nesillere aktarılmasının önemi yanında, benzer durumda olan pek çok kültür varlığımız için ayrıca örnek teşkil edeceği kanaatindeyiz.

Kaynakça

- AKIN, Günek, (1996) “Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşim” **Habitat-II**, İstanbul, s.248-256.
- AKIN, Nur, (1997) “Ev”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları C.11, İstanbul, s.502-512.
- AKOK, Mahmut- GÖKOĞLU, A., (1946) **Eski Ankara Evleri-I**, Ankara.
- AKOK, Mahmut, (1951) , **Ankara’nın Eski Evleri**, Ankara.
- AKOK, Mahmut, (1951) , **Çorum’un Eski Evleri**, Ankara.
- AKPINAR, Ayşen, (1984) “GöynükEvleri”, **İlgi**, s.39, İstanbul, s.7-8.
- AREL, Ayda, (1975) **Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Batılılaşma Süreci**, İstanbul.
- AREL, Ayda, (1982) , **Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar**, İzmir.
- ARSEVEN, C. Esat, (1983) , “Ev”, **Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, s.546-575.
- BEKTAŞ, Cengiz, (1996) , **Türk Evi**, İstanbul.
- BERK, Celile, (1951) , **Konya Evleri**, İstanbul.
- CANSEVER, Turgut, (2002) , “Türk Evinin Mimarisi”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.12, Ankara, s.200-203.
- ÇAL, Halit, (1998) , **Tokat Evleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- ÇOBANCAOĞLU, T., (1988) , **Türkiye’de Ahşap Ev’in Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi) , İstanbul.
- ELDEM, S. Hakkı, (1954) , **Türk Evi Plan Tipleri**, İstanbul.
- ERPİ, Feyyaz, (1991) , “Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisindeki Yansıması Üzerine Kıyaslamalı Üç Örnek: Türk, Rumve Levanten Konut Mimarileri”, **Türk Halk Mimarisi Sempozyumu**,

Ankara, s.73-84.

ESER, Lami, (1955) , **Kütahya Evleri**, İstanbul.

GÖYÜNÇ, Nejat, (2000) , “Osmanlı Belgelerinde Konut Terminolojisi”, **Habitat-II**, İstanbul, s.264-267.

GÜNAY, Reha, (1989) , **Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu**, Ankara.

KARPUZ, Haşim, (2000) , “Osmanlı'da Konut Mimarisi Konya Örneği”, **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III.Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, İstanbul, s.392-394.

KARPUZ, Haşim, (1989) , **Şebinkarahisar**, Ankara.

KARPUZ, Haşim, (1993) , **Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri**, Ankara.

KÖMÜRCÜOĞLU, Eyüp, (1950) , **Ankara Evleri**, İstanbul.

KUBAN, Doğan, (1982) , “Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler”, **Türk ve İslam Sanatları Üzerine Denemeler**, İstanbul, s.192-211.

KUBAN, Doğan, (1994) , **100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi**, İstanbul.

KÜÇÜKERMEN, Önder-GÜNER, Şemsi, (1995) , **Anadolu Mirasında Türk Evleri**, İstanbul.

KÜÇÜKERMEN, Önder, (1996) , **Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi**, İstanbul.

ÖDEKAN, Ayla, (1992) , “Kent İçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümler”, **Semavi Eyice'ye Armağan, İstanbul Yazıları**, İstanbul, s.281-297.

ÖZKÖSE, Aysun, (2001) , **Ahşap Kültürü Anadolu'nun Ahşap Evleri**, Ankara.

SAYAN, Yüksel, (1997) , **Uşak Evleri**, Ankara.

TUNCER, O. Cezmi, (1999) , **Diyarbakır Evleri**, Ankara.